

نقش زنان روستایی در توسعه ظرفیت‌های گردشگری (مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری بخش طرقله)

خدیدجه بوزرجمهری^۱، زهرا سادات حسینی^۲

azar1334@gmail.com

z.sadat7553@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش زنان روستایی در توسعه ظرفیت‌های گردشگری (مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری بخش طرقله) انجام شد. روش این تحقیق توصیفی - تحلیلی و داده‌ها از طریق پرسش‌نامه و مصاحبه گردآوری شده است. در این پژوهش روستاهای کنگ و نغندر و ازغد مورد بررسی قرار گرفته و در راستای تبیین نقش زنان در توسعه گردشگری ۱۹ متغیر در سه بُعد اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی تعیین شد. نتایج نشان داد میزان نقش زنان روستایی در روستاهای مورد مطالعه در بُعد اقتصادی ۲،۳۸، در بُعد اجتماعی ۲،۸۴ و در بُعد زیست‌محیطی گردشگری ۲،۳۲ بوده است. ارزیابی فعالیت زنان در گردشگری به تفکیک روستاها نشان داد که در روستای کنگ با میانگین ۲،۹۸ گرچه بیشتر از دو روستای دیگر است، اما در حدود متوسط ارزیابی شد که ناشی از وجود چالش‌ها و موانع مختلفی که بر سر راه فعالیت زنان روستایی در این عرصه وجود دارد. نتایج نشان داد زنان روستاهای فوق از دانش و مهارت‌های بومی چشمگیری، به‌ویژه در زمینه صنایع دستی برخوردارند که با احیا و توسعه آن‌ها و معرفی به گردشگران و عرضه در نمایشگاه‌ها و بازارهای محلی به رونق گردشگری و افزایش درآمد زنان و اشتغال‌زایی و توسعه صنایع دستی منطقه کمک کرد. تحقیقات نشان داد که حضور کم‌رنگ زنان روستایی در فعالیت‌های گردشگری ریشه در کمبودها، بی‌توجهی‌ها و امکانات دارد.

کلیدواژه‌ها: زنان روستایی، توسعه گردشگری روستایی، کنگ، نغندر، ازغد.

۱- دانشیار دانشگاه فردوسی مشهد.
۲- کارشناسی جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی.

۱- مقدمه

پس از انقلاب صنعتی، با توسعه و پیشرفت وسایل ارتباطی و حمل و نقل بین کشورهای جهان و افزایش نسبی درآمدهای ناشی از رشد اقتصادی کشورها، تحولات شگرفی در زمینه سیاحت و جهانگردی صورت گرفت (دخیلی کهنمویی، ۱۳۸۲: ۲). و جهانگردی به صورتی درآمد که علاوه بر جنبه‌های فرهنگی، به عنوان فعالیت سودآور اقتصادی و اجتماعی مورد توجه بسیاری از کشورهای جهان قرار گرفت و سبب شد که پایه‌های اقتصادی برخی از کشورهای جهان بر این صنعت استوار شود (غضنفر پور و کمانداری، ۱۳۹۳: ۱۲۶). در این بین، روستاها به عنوان یکی از مناطق گردشگری که مناطق و آثار و نشانه‌های قدیمی بسیاری را در خود جا داده‌اند، بسیار اهمیت یافته‌اند (طالب و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۹). تحقیقات نشان داده است که امروزه گردشگری روستایی^۱ نقش مهمی در توسعه اجتماعی - اقتصادی روستاها ایفا می‌کند و می‌تواند در استقلال اقتصادی، توانمند کردن زنان روستا و خلق فرصت‌های شغلی جدید نقش آفرین باشد (رنجبر و استعلاجی، ۱۳۹۶: ۹۷).

از سویی در طول تاریخ ایران، زنان همواره به عنوان نیمی از جامعه انسانی با بهره‌مندی از جایگاه اجتماعی، اقتصادی متفاوت، ایفاگر نقش‌هایی متعدد و متنوع بوده‌اند. در این بین و در فرآیند توسعه پایدار، جایگاه اجتماعی - اقتصادی زنان روستایی بیش از دیگر زنان این سرزمین مرهون شرایط محیطی بوده است (روشن نیا، خادمی، کردی و صلحی فام اصل، ۱۳۹۴: ۸۳). لذا گردشگری روستایی می‌تواند راه‌حلی اساسی برای احیای نواحی روستایی محروم از طریق متنوع سازی منبع درآمد باشد (احمدی، باغبان و فاتحی‌زاده، ۱۳۸۶: ۲) و تنوع بخشی به اقتصاد روستایی موجب افزایش فرصت‌های شغلی و به تبع آن، فرصت‌های شغلی جدیدی برای زنان فراهم کند.

مطالعات متعددی در رابطه با نقش زنان در توسعه گردشگری و کارآفرینی آن‌ها در بهبود و توسعه گردشگری روستایی انجام شده است که از جمله مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به احسانی فر و همکاران (۱۳۹۷) با عنوان «بازدارنده‌های توسعه کارآفرینی زنان روستایی (مورد مطالعه: زنان کارآفرین شهرستان لاهیجان)» اشاره کرد که نتایج آن نشان داد که نبود فضای کافی و مناسب، عدم اعتماد به یکدیگر، عدم حمایت دولت از تولیدکنندگان، نرخ گران سود بانکی، رسیدگی نکردن به مشکلات در حوزه تولید، نوسان شدید قیمت نهادها و آسیب دیدن محصولات به دلیل آفات، مهم‌ترین موانع توسعه کارآفرینی زنان روستایی در شهرستان لاهیجان هستند. به عقیده لاشگارا^۲ (۲۰۱۱)، زنان بزرگ‌ترین گروه محرومان جهان هستند، برنامه‌ریزان و کارشناسان باید تلاش‌های خود را به سمت کاهش محدودیت‌ها

۱. Rural tourism.

۲. Lashgarara.

و محرومیت‌ها سوق دهند و زنان روستایی را به سمت برابری اقتصادی و اجتماعی هدایت نمایند. از دیگر پژوهش‌ها می‌توان پژوهش‌های یاسوری و وطن‌خواه کلورزی (۱۳۹۴)، شمسایی، بوزرجمهری و طاهری (۱۳۹۳)، دوسا^۱ و همکاران (۲۰۱۰) را نام برد که تقریباً به همین نتایج دست یافته‌اند.

در این پژوهش، روستاهای بخش طرهبه که از مهم‌ترین ییلاقات کوهستانی حاشیه شهرستان مشهد را تشکیل می‌دهند و جاذب گردشگران زیادی هستند، به‌عنوان منطقه مورد مطالعه انتخاب شده است تا نقش زنان روستایی منطقه در این عرصه بررسی شود، بنابراین پژوهش حاضر به دنبال پاسخ‌گویی به این سؤال است که زنان در توسعه ظرفیت‌های گردشگری روستاهای هدف گردشگری شهرستان طرهبه چه نقشی ایفا می‌کنند؟

۲- مبانی نظری و ادبیات پژوهش

۲-۱ اشتغال زنان

تا پیش از دهه ۱۹۷۰، زنان را کنشگران مهم در فعالیت‌های اقتصادی نمی‌دانستند و همواره زنان زیر سلطه مردان دیده شده می‌شدند (بولی و ماسجه، ۲۰۱۴: ۱۵۴). ریشه این نابرابری در تقسیم کار سنتی میان زنان و مردان بوده که در عمل، تمرکز زنان بر کار خانگی و مردان را بر کار خارج از خانه موجب شده است. از دهه ۱۹۷۰، تغییراتی در نگرش به نقش زنان در فعالیت‌های اقتصادی پدید آمده است (غنیان، خانی و بقایی، ۱۳۹۰: ۳۱). از این روست که با تلاش گروه‌های طرفدار حقوق زنان، بر ضرورت ایجاد ارزش پولی برای کار بازاری زنان در اجلاس چهارم سازمان ملل^۳ در ۱۹۹۵ مورد تاکید قرار گرفت (آرمسترانگ، ۲۰۰۱: ۴۳) و به ایجاد ارزش مادی برای کار بدون دستمزد، اما مولد زنان در منزل نیز توجه روزافزون می‌شود. حضور زنان در بازار کار بر حسب شرایط محیطی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی هر کشور متفاوت بوده و به عوامل گوناگون از جمله: مشارکت زنان، اندازه و سیاست دولت، توزیع درآمد و هزینه خانوار، نرخ بیکاری، نرخ باروری، شرایط محیطی خانواده، میزان سواد و سایر عوامل فرهنگی و اجتماعی بستگی دارد (رنجبر، نیرومند و فراهانی، ۱۳۹۲: ۶).

۲-۲ گردشگری روستایی

۱. Devesa.
۲. Boley & McGehee.
۳. United Nations.
۴. Armstrong.

تحولات کنونی در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی علی‌رغم پیامدهای مثبتی که جهت بهبود شرایط در روستا داشته، سبب شده است تا از نقش فعال زنان در عرصه تولید کاسته شود و زنان روستایی تولیدکننده سابق، تبدیل به زنان خانه‌دار مصرف‌کننده شوند (دادور خانی، ۱۳۸۵: ۱۷۱). گسترش صنعت گردشگری برای گذران اوقات فراغت در مکان‌هایی که پتانسیل بالقوه جذب گردشگر دارند، می‌تواند به‌عنوان ابزاری کارآمد در جهت رشد و توسعه همه‌جانبه جوامع میزبان و مهمان در نظر گرفته شود (منفرد و رومیانی، ۱۳۹۱: ۳۳). گردشگری روستایی مدتی طولانی است که در اروپا به‌عنوان کاتالیزور مؤثر اجتماعی و اقتصادی روستایی بازسازی شده و به رسمیت شناخته شده است (سو، ۲۰۱۲: ۱۴۳۲). گردشگری روستایی، یکی از انواع گردشگری است که در سال‌های اخیر توسعه یافته است. به‌دلیل ازدحام جمعیت در شهرها و دسترسی آسان به روستاها برای افراد که از محیط شهری خسته شده‌اند، برای گذران اوقات فراغت خود به روستاهای خوش آب‌وهوا پناه می‌برند که یکی از پیامدهای توسعه گردشگری در نواحی مقصد تغییر در شیوه زندگی ساکنان و همچنین گذران اوقات فراغت مردم بالاخص زنان روستایی است.

گردشگری روستایی یکی از شاخه‌های صنعت گردشگری است که با توجه به ظرفیت‌های طبیعی و فرهنگی موجود در روستاها، می‌تواند نقش مهمی در تجدید حیات روستاها، ایجاد اشتغال و درآمد برای روستاییان، حفاظت از میراث طبیعی و تاریخی و فرهنگی و در نهایت، توسعه یکپارچه و پایدار روستایی داشته باشد (رضوانی، ۱۳۹۰: ۱۸). از آنجایی که زنان نیمی از جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند، نقش آنان در توسعه روستایی و فعالیت‌های روستاها ضرورتی انکارناپذیر است (غنیان، خانی و بقایی، ۱۳۹۰: ۱۰۳). اهمیت این بحث از آنجاست که اغلب زنانی که در روستاها زندگی می‌کنند، فعالیت‌های بسیار متنوعی را در زمینه‌های مختلف انجام می‌دهند و نقش آنان انکارناپذیر است.

۲-۳ نظریه‌های مرتبط با زنان و توسعه گردشگری

رویکردهای گردشگری در پی بهبود کیفیت زندگی ساکنان محلی، ارتقاء تجربیات گردشگران و حفظ محیط‌زیست مقصد است. در زمینه گردشگری رویکرد و تحلیل‌های فراوانی وجود دارد که در ادامه به مهم‌ترین آن‌ها می‌پردازیم:

الف) نظریه برابری (عدالت): تجربیات و پژوهش‌های دهه ۱۹۷۰ نشان داد که نتیجه کار زنان، به‌خصوص زنان روستایی در آمارهای ملی به حساب نمی‌آید. از سوی دیگر به نظر می‌رسد پیشرفت فناوری به جای ارتقاء موقعیت زنان روستایی به کاستن مقام اجتماعی آن‌ها کمک کرده است، درحالی‌که تصور همگان بر این بود که گسترش فناوری‌های

نویسنده و مدرنیسم، برابری جنسیتی را به دنبال خواهد داشت. بدین ترتیب تمامی کمک‌ها و اقدامات صورت گرفته در قالب برنامه‌های توسعه به جای کاهش نابرابری‌ها باعث افزایش آن میان زنان و مردان شد (روشن‌نیا و همکاران، ۱۳۹۴: ۳۹)؛

ب) دیدگاه حمایتی (مثبت): در دیدگاه حمایتی گردشگری به مثابه یک صنعت مولد که یاری‌دهنده اقتصاد و توسعه کشورهاست، در نظر گرفته می‌شود. دیدگاه حمایتی به توسعه هر چه بیشتر تأسیسات و امکانات جلب جهانگرد و گردشگر اهمیت می‌دهد و می‌کوشد مشکلات اقتصادی جامعه را به حداقل برساند. در این دیدگاه دولت نباید در امور اجرایی توسعه جهانگردی دخالت کند، بلکه نقش آن تصویب و اتخاذ سیاست‌ها و قوانین است که از توسعه گردشگری حمایت می‌کنند. این دیدگاه در دهه ۶۰ میلادی در غرب طرفداران بسیار داشت (یعقوب‌زاده و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۶)؛

ج) دیدگاه گسست (منفی): در مقابل نظریه پردازانی که گردشگری را امری مثبت می‌دانند، عده‌ای بیشتر بر آثار منفی گردشگری تکیه می‌کنند. در این دیدگاه، گردشگری به فرهنگ‌زدایی، تنزل ارزش‌ها و افزایش میزان ناهنجاری‌ها و جرائم می‌انجامد. اگر جامعه میزبان بر این باور باشد که توسعه گردشگری در حال تخریب محیط اجتماعی و فیزیکی آن‌هاست و گردشگران عامل این روند هستند، ممکن است کیفیت تعامل میان ساکنان و گردشگران دچار تنزل شود. در قالب چنین رویکردی، نگرش و گرایش ساکنان محلی و به‌ویژه زنان نقطه ثقل فعالیت برنامه‌ریزی در گردشگری به حساب می‌آید (علیقلی‌زاده فیروزجایی و رمضان‌زاده، ۱۳۸۹: ۳۸).

د) دیدگاه دانش‌مدار: در این دیدگاه، تصمیم‌های سیاسی درباره توسعه گردشگری، بر مبنای تحقیقات و پژوهش‌های علمی اتخاذ و خط مشی‌های منطقی، با توجه به ارزیابی علمی نتایج توسعه گردشگری طراحی شدند. در دیدگاه دانش‌مدار، تأسیس دانشکده‌ها و پژوهشکده‌های گردشگری به مثابه یک رشته مستقل علمی در جهان مطرح شد (یعقوب‌زاده و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۷) که در توسعه گردشگری و استفاده از ظرفیت‌های زنان روستایی نقش مهمی ایفا می‌کنند. این تحقیق از بُعد نظری بر دیدگاه دانش‌مدار متکی است و نقش زنان روستایی منطقه را در توسعه ظرفیت‌های گردشگری از ابعاد اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی بررسی می‌کند.

۳- روش پژوهش

از آنجاکه این پژوهش قصد بررسی تأثیر زنان روستایی در توسعه ظرفیت‌های گردشگری روستاهای هدف گردشگری بخش طرقله را دارد و جزء تحقیقات پیمایشی است و جامعه آماری آن زنان فعال و ساکن سه روستای:

کنگ، نغندر و ازغد هستند که با بررسی‌های میدانی ۱۶ نفر شناسایی شدند و مورد پرسشگری قرار گرفتند. در این تحقیق، سه بُعد و ۱۹ متغیر در نظر گرفته شده است که مشخصات و نتایج آن‌ها در جداول ۵، ۶ و ۷ آمده است. در قسمت آمار توصیفی از جداول و نمودارهای توزیع فراوانی و شاخص‌های مرکزی و پراکندگی مثل میانگین استفاده شده است و در قسمت آمار استنباطی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده و با نرم‌افزار آماری Spss نسخه ۲۳ تحلیل شد.

۴- روستاهای مورد مطالعه

در این بخش سه روستای مورد مطالعه، یعنی کنگ، ازغد و نغندر مورد بررسی و مطالعه قرار گرفت. کنگ روستای پلکانی با مساحتی در حدود ۱۸۴ هکتار و معماری بومی و زیبایش، در ارتفاعات کوه‌های بینالود شهرستان طرقبه شاندیز قرار دارد و از توابع استان خراسان رضوی است. کوه‌ها و ارتفاعات و چشم‌اندازهای زیبای آن یکی از جاذبه‌های طبیعی و دیدنی حومه مشهد به‌شمار رفته و برای فعالیت‌های تفریحی و ورزشی بسیار مناسب است (قاسمی خوزانی و علیزاده، ۱۳۹۳: ۵). قلّه تیغ میان، آبشار کنگ و مسیر پیاده‌روی و طبیعت‌گردی رودخانه نیز از جاذبه‌های طبیعی این روستاست (خسروی، ۱۳۹۷: ۶). در خصوص اهمیت کنگ به لحاظ گردشگری و اکوتوریسم همین بس که به این روستا لقب ماسوله خراسان داده‌اند و از سوی سازمان میراث فرهنگی صنایع‌دستی و گردشگری به‌عنوان یکی از روستاهای هدف گردشگری استان مشخص شده است. مهم‌ترین جاذبه دیدنی در روستا همان بافت پلکانی تاریخی آن است که جلوه زیبایی را به تماشاگران اهدا می‌کند.

تنوع آب‌وهوایی و طبیعت بکر در استان خراسان رضوی باعث پیدایش روستاهای گوناگونی شده است که اغلب در دامنه کوه‌ها و در کنار رودخانه‌ها استقرار پیدا کرده‌اند (صادق نژاد، ۱۳۹۲: ۹۱). نغندر دیگر روستای مورد مطالعه است که به دلیل اقلیم کوهستانی و دارا بودن درختان توت و پرورش کرم ابریشم و اقلیم مطبوع و آب‌وهوای مناسب، محل استراحت خانواده‌های علاقه‌مند به گردشگری طبیعت است. با مطالعه کتب و سفرنامه‌ها می‌توان گفت که این محل بیلاق مردم مشهد و محل گردش زائران و مسافران و همچنین محل شیوخ و بزرگان و گوشه انزوای عارفان بوده است (نقدی، ۱۳۹۴: ۳).

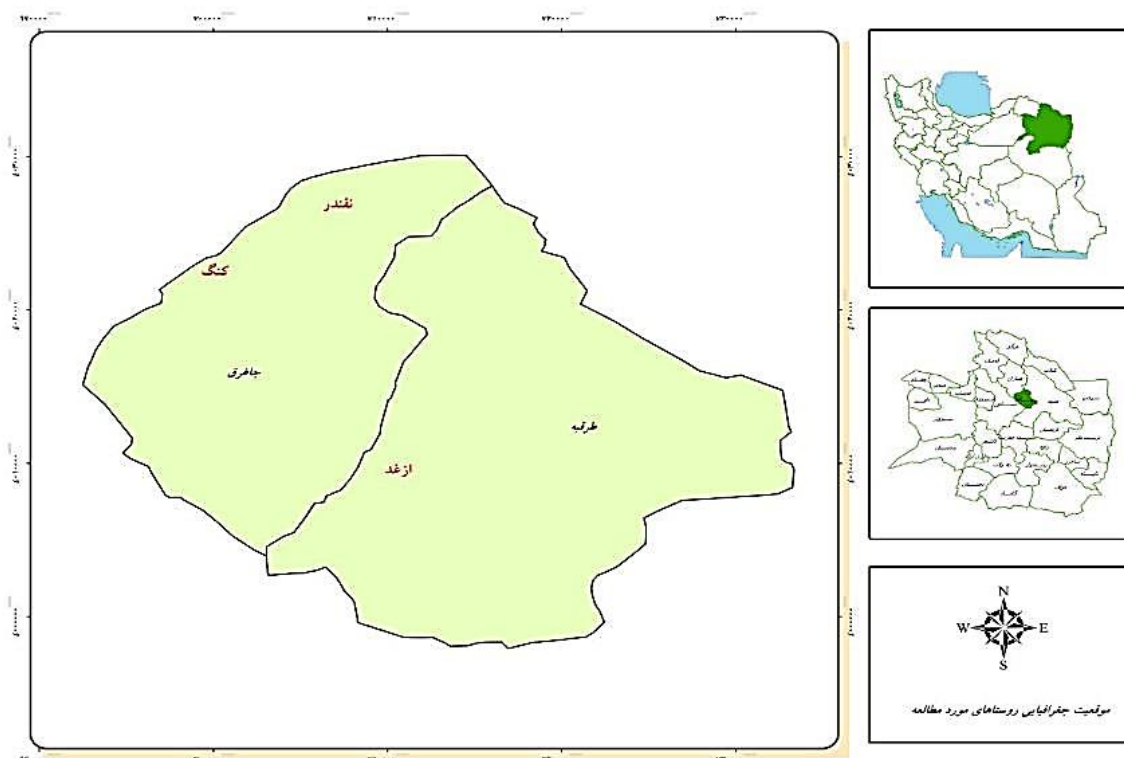
بستر استقرار روستای ازغد در میانه یکی از رشته کوه‌های البرز است (هاشمیان و دیگران، ۱۳۸۵: ۳۸). این روستا به جهت داشتن آثار تاریخی از جمله درب مسجد با قدمت بسیار و منحصر به فرد، درخت چنار قدیمی، حمام و مدرسه

علمیه و قبرستان قدیمی در کنار دره‌های سرسبز، آب فراوان، رویش گیاهان متنوع و عطرآگین همواره مورد علاقه کوهنوردان، گردشگران و دوستداران طبیعت قرار گرفته است. از جمله مشکلات گردشگری ازغد می‌توان به ماندگاری کم بودن گردشگر در این روستا اشاره کرد (قاسمی، کامرانی فر و حیاتی، ۱۳۹۴: ۵۶۹). همان‌طور که در جدول زیر مشاهده می‌شود، بر طبق آمار سرشماری سال ۹۰ نرخ رشد نزولی بوده، ولی در سرشماری سال ۹۵ نرخ رشد صعودی داشته است که نشانه برگشت یا کاهش مهاجرت‌های روستایی و توسعه گردشگری و افزایش اشتغال است. در شکل ۱ موقعیت روستاهای مورد مطالعه روی نقشه مشخص شده است.

جدول ۱: جمعیت روستاهای ازغد، کنگ و نغندر

روستاها	جمعیت سال ۸۵	جمعیت سال ۹۰	نرخ رشد جمعیت ۸۵ تا ۹۰	جمعیت سال ۹۵	نرخ رشد جمعیت ۹۰ تا ۹۵
ازغد	۴۴۷	۵۳۲	۳,۵۴	۵۰۰	-۱/۲۳
کنگ	۱۴۷۲	۷۹۹	-۱۱/۵	۱۴۶۳	۱۲/۸۶
نغندر	۸۱۳	۷۳۹	-۱/۸۹	۸۵۵	۲/۹۶

منبع: سرشماری سال ۸۵ و ۹۰ و ۹۵

شکل ۱: موقعیت روستاهای مورد مطالعه در بخش طرقله و شهرستان و استان خراسان رضوی

۵- یافته‌های تحقیق

۱-۵ آمار توصیفی

۱. سن: نتایج جدول (۳) نشان می‌دهد که بیشترین پاسخ‌گویان در رده سنی ۲۰-۳۰ سال قرار دارند که شامل ۳۷/۵ درصد و کمترین در رده سنی ۴۰ تا ۵۰ سال هستند که ۱۲/۵ درصد از پاسخ‌گویان را تشکیل می‌دهد.

جدول (۳): توزیع فراوانی سن پاسخ‌گویان در جامعه مورد بررسی

درصد	فراوانی	سطح تحصیلات
۳۷,۵	۶	بین ۲۰-۳۰ سال
۲۵	۴	بین ۳۰ تا ۴۰ سال
۱۲,۵	۲	بین ۴۰ تا ۵۰ سال
۲۵	۴	بیش از ۵۰ سال
۱۰۰	۱۶	مجموع

۲. شغل: یافته‌های جدول (۵) و نمودار (۴) نشان می‌دهد از میان پاسخ‌گویان حدود ۳۱,۳ درصد به دامداری، ۱۸,۸ درصد به فراوری محصولات کشاورزی و ۱۲,۵ درصد به صنایع دستی اشتغال دارند.

جدول (۵): توزیع فراوانی شغل پاسخ‌گویان

درصد	فراوانی	شغل
۳۱,۳	۵	دامداری
۱۸,۸	۳	فراوری کشاورزی
۱۲,۵	۲	صنایع دستی
۳۷,۵	۶	خانه‌دار
۱۰۰	۱۶	مجموع

۲-۵ یافته‌های استنباطی

۱-۲-۵ بررسی میزان نقش زنان در توسعه گردشگری از بُعد اقتصادی

در راستای تبیین نقش زنان در توسعه گردشگری ۱۹ متغیر در سه بُعد اقتصادی (۱۱)، اجتماعی (۴) و زیست‌محیطی (۴) مورد مطالعه قرار گرفت. نتایج گویای آن است که در بُعد اقتصادی، بیشترین میانگین (۳,۳۷) به متغیر «درآمدزا

بودن فروش تولیدات محلی به گردشگران برای خانوارهای محلی» مربوط می‌شود و بر این اساس، نتیجه می‌گیریم فروش تولیدات محلی به گردشگران برای خانوارهای محلی درآمدزا بوده است و کمترین میانگین (۱,۷۳) به متغیرهای «میزان تأثیر نقش و حمایت دولت از فعالیتهای زنان در توسعه گردشگری» و «میزان حمایت دولت از فعالیتهای گردشگری زنان» تعلق دارد.

جدول شماره (۶): بررسی میزان نقش زنان در توسعه گردشگری از بعد اقتصادی

انحراف معیار	میانگین	درصد					شاخص‌ها
		بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	
۱,۱۹	۳,۳۱	۱۸,۸	۲۵	۳۱,۳	۱۸,۸	۶,۳	میزان افزایش درآمد خانوار در نتیجه فعالیت زنان
۱,۳۶	۲,۵۶	۶,۳	۲۵	۱۸,۸	۱۸,۸	۳۱,۳	تأثیر فعالیتهای گردشگری در افزایش هزینه‌های خانوار
۱,۰۸	۳,۳۷	۱۲,۵	۳۷,۵	۳۱,۳	۱۲,۵	۶,۳	درآمدزا بودن فروش تولیدات محلی به گردشگران
۰,۹۳	۱,۷۵	۰	۶,۳	۱۲,۵	۳۱,۳	۵۰	میزان جذب گردشگر به وسیله صنایع دستی زنان
۰,۸۵	۱,۷۵	۰	۶,۳	۶,۳	۴۳,۸	۴۳,۸	میزان درآمدزایی صنایع دستی ایجاد شده به وسیله زنان
۰,۷۵	۱,۸۱	۰	۰	۱۸,۸	۴۳,۸	۳۷,۵	میزان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در توسعه گردشگری
۱,۰۶	۱,۷۳	۰	۱۲,۵	۶,۳	۲۵	۵۶,۳	میزان تأثیر نقش دولت از فعالیتهای زنان در توسعه گردشگری
۰,۷۷	۱,۷۳	۰	۰	۱۸,۸	۳۷,۵	۴۳,۸	میزان حمایت دولت از فعالیتهای گردشگری زنان
۱,۰۸	۲,۱۳	۰	۶,۳	۴۳,۸	۶,۳	۴۳,۸	میزان حمایت شورا و دهیاری در توسعه فعالیت گردشگری زنان
۱,۱۳	۲,۷۵	۰	۳۱,۳	۳۱,۳	۱۸,۸	۱۸,۸	تأثیر نقش گردشگری در توسعه راه‌ها و حمل‌ونقل
۱,۱۸	۳,۲۵	۱۲,۵	۳۱,۳	۳۷,۵	۶,۳	۱۲,۵	به‌طورکلی میزان ارزیابی نقش زنان در توسعه گردشگری

۵-۲-۲ بررسی میزان نقش زنان در توسعه گردشگری از بُعد اجتماعی

بهم‌نظور ارزیابی شاخص اجتماعی ۴ گویه به شرح جدول (۷) در نظر گرفته شد و نظر پاسخ‌گویان در خصوص نقش زنان در توسعه گردشگری در زمینه «تأثیر فعالیت‌های گردشگری در افزایش اعتماد به نفس زنان» با میانگین ۴ در سطح بالایی ارزیابی شد، در زمینه «میزان مشارکت و همکاری مردان در فعالیت‌های گردشگری» با میانگین ۳ در سطح متوسط، در زمینه «نقش میزان سواد زنان در توسعه گردشگری» با میانگین ۲,۴۳ و در زمینه «میزان استفاده زنان روستایی از فضای مجازی برای تبلیغ و جذب گردشگر» با میانگین ۱,۹۳ در کمترین سطح ارزیابی شد.

جدول شماره (۷): بررسی میزان نقش زنان در توسعه گردشگری از بُعد اجتماعی

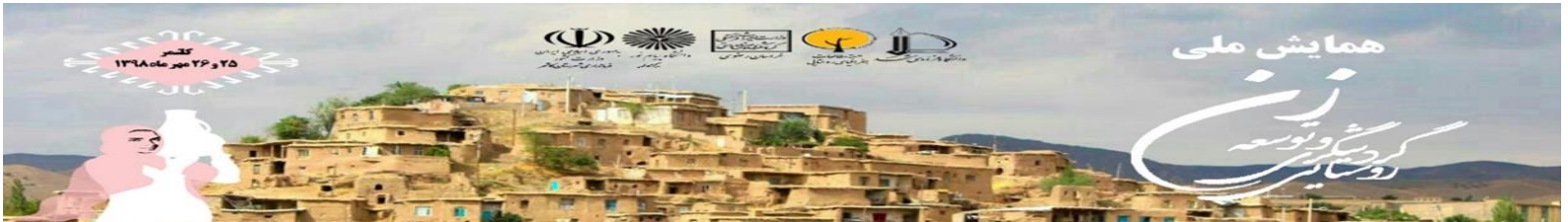
انحراف معیار	میانگین	درصد افراد پاسخ‌گو					شاخص‌ها
		بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	
۱,۲۶	۲,۴۳	۰	۳۱,۳	۱۲,۵	۲۵	۳۱,۳	میزان تأثیر سطح سواد زنان در توسعه گردشگری
۰,۶۳	۳	۰	۱۸,۸	۶۲,۵	۱۸,۸	۰	میزان مشارکت و همکاری مردان در فعالیت‌های گردشگری
۱,۰۹	۴	۰	۳۷,۵	۳۷,۵	۱۸,۸	۶,۳	میزان تأثیر فعالیت‌های گردشگری در افزایش اعتماد به نفس زنان
۰,۹۹	۱,۹۳	۰	۶,۳	۲۵	۲۵	۴۳,۸	میزان استفاده زنان روستایی از IT برای جذب گردشگر

۵-۲-۳ بررسی میزان نقش زنان در توسعه گردشگری از بُعد زیست‌محیطی

برای شناخت نقش زنان در توسعه گردشگری از بُعد زیست‌محیطی ۴ شاخص یا گویه استفاده شد. بر اساس یافته‌های جدول (۸) بیشترین میزان به گویه «تأثیر فعالیت گردشگری زنان در بهبود کیفیت محیط زیست» با میانگین ۳ و کمترین میزان به گویه «تأثیر گردشگری در مصرف‌گرایی و الگو برداری زنان از گردشگران» با میانگین ۱,۶۸ اختصاص دارد و نشان می‌دهد که زنان روستایی به سبک زندگی خود پایبندند و همچنین گویه «تأثیر فعالیت گردشگری زنان در مصرف گاز و برق و آب» با میانگین ۲,۳۱ در سطح کمی ارزیابی شد که نشان می‌دهد زنان در مدیریت انرژی‌ها خوب عمل می‌کنند.

جدول شماره (۸): بررسی میزان نقش زنان در توسعه گردشگری از بُعد زیست‌محیطی

مؤلفه / گویه	درصد افراد پاسخ‌گو	میانگین
--------------	--------------------	---------

انحراف معیار		بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	
۰,۸۷	۱,۶۸	۰	۶,۳	۶,۳	۳۷,۵	۵۰	تأثیر گردشگری در مصرف‌گرایی و الگوبرداری زنان از گردشگران
۱,۰۱	۲,۳۱	۰	۱۲,۵	۳۱,۳	۳۱,۳	۲۵	تأثیر فعالیت گردشگری زنان در مصرف گاز و برق
۱,۴۱	۳	۱۲,۵	۳۱,۳	۲۵	۶,۳	۲۵	تأثیر فعالیت گردشگری زنان در بهبود کیفیت محیط‌زیست
۰,۹۴	۲,۳۱	۰	۱۲,۵	۲۵	۴۳,۸	۱۸,۸	تأثیر فعالیت گردشگری زنان در مصرف آب

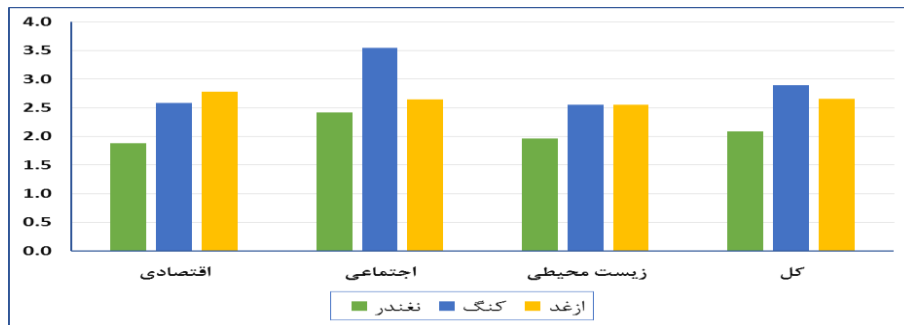
بنابراین در جمع‌بندی می‌توان گفت بیشترین تأثیر و ظرفیت زنان در گردشگری در بُعد اجتماعی با میانگین (۲/۸۴) و کمترین میانگین (۲/۳۲) به بُعد زیست‌محیطی اختصاص دارد که مثبت قلمداد می‌شود، یعنی گردشگری باعث افزایش مصرف گاز و برق و آب و مصرف‌گرایی زنان نشده است.

۳-۵ تحلیل فضایی میزان ظرفیت‌های گردشگری به تفکیک روستاها

چنان‌که در جدول (۹) مشاهده می‌شود در بین سه روستای مورد مطالعه در مورد نقش زنان در گردشگری از ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی تفاوت‌هایی مشاهده می‌شود که می‌تواند نشان‌دهنده تفاوت شرایط زندگی در بین آنان باشد. همان‌طور که در جدول مذکور ملاحظه می‌شود، نقش زنان در توسعه گردشگری در روستای ازغد با میانگین ۲/۰۸، کمترین و در روستای کنگ با میانگین ۲/۸۹، بیشترین میزان ارزیابی شده است.

جدول (۹): میانگین نقش زنان روستایی مورد بررسی در توسعه گردشگری به تفکیک روستاها

روستا	اقتصادی	اجتماعی	زیست‌محیطی	کل
نغندر	۱/۸۷	۲/۴۲	۹/۶۱	۲/۰۸
کنگ	۲/۵۸	۳/۵۵	۲/۵۵	۲/۸۹
ازغد	۲/۷۸	۲/۶۵	۲/۵۵	۲/۷۶

نمودار (۲): میانگین نقش زنان در توسعه گردشگری به تفکیک روستاها

۶- نتیجه گیری

هدف از پژوهش حاضر بررسی نقش زنان روستایی در توسعه ظرفیت‌های گردشگری (مطالعه موردی روستاهای هدف گردشگری بخش طرقله) بود. فرضیه اصلی این بود که زنان در توسعه گردشگری به ترتیب در سه بُعد اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی تأثیر دارند. نتایج نشان داد که تأثیر زنان در فعالیت‌های گردشگری در حد متوسط رو به پایین و ضعیف است، به عبارتی فرضیه اصلی این پژوهش با توجه به نتایج و یافته‌ها تأیید نمی‌شود. برای این منظور از آزمون کوواریانس و ضریب همبستگی استفاده شد. برای بررسی رابطه و همچنین نوع رابطه (مستقیم یا معکوس) بین متغیرها از ضریب همبستگی استفاده شد. در راستای تبیین نقش زنان در توسعه گردشگری سه بُعد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی مورد مطالعه قرار گرفت. یافته‌ها نشان می‌دهد که بیشترین مقدار میانگین به بُعد اجتماعی مربوط می‌شود و کمترین میانگین به بُعد زیست‌محیطی تعلق دارد که نتیجه خوبی است و گردشگری تأثیر چندانی در مصرف برق و آب و گاز نداشته است. در مجموع ارزیابی‌ها نشان می‌دهد که تأثیر زنان در فعالیت‌های گردشگری در حد متوسط رو به پایین و ضعیف ارزیابی می‌شود. بهبود توسعه گردشگری و نقش زنان در آن، منوط به برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح مسئولان و جذب سرمایه‌گذاری‌های دولتی و خصوصی در طرح‌ها و پروژه‌های گردشگری است. یافته‌های این پژوهش همسو با یافته‌های پژوهش احسانی‌فر و همکاران (۱۳۹۷)، حاجی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۳)، سجادی و احمدی (۱۳۹۲) و خیری و نصیحت‌کن (۲۰۱۶) است. نتایج گویای آن است که از میان متغیرهای تحقیق در بُعد اقتصادی، بیشترین میانگین به متغیر درآمدزا بودن فروش تولیدات محلی به گردشگران برای خانوارهای محلی مربوط می‌شود و همچنین حمایت دولت از فعالیت‌های گردشگری زنان بسیار کم ارزیابی شده است. به عبارتی دولت نقش مؤثری از فعالیت‌های زنان جهت مشارکت آنان در توسعه گردشگری نداشته است. در بُعد اجتماعی، نتایج گویای آن است که توسعه گردشگری باعث افزایش اعتماد به نفس زنان در سطح بالایی شده است. در بُعد زیست‌محیطی نیز

نتایج گویای آن است که باعث بهبود کیفیت محیط‌زیست شده است و در مصرف‌گرایی و الگوبرداری زنان از گردشگران تأثیر بسیار کمی داشته است. همچنین ملاحظه می‌شود که مطلوب‌ترین میزان نقش زنان در توسعه گردشگری در بعد اقتصادی در روستای ازغد بوده است و کمترین میزان به روستای نغندر، مطلوب‌ترین نقش زنان در توسعه گردشگری در بعد اجتماعی در روستای کنگ و کمترین تأثیر در روستای نغندر بوده است. از دیگر نتایج آن که زنان این سه روستا دارای دانش و مهارت‌های با ارزش و قابل توجهی در زمینه انواع صنایع دستی هستند که می‌شود با شناسایی و معرفی آن‌ها برای جلب گردشگری منطقه استفاده کرد و از این طریق بر درآمد آن‌ها افزوده شود.

لذا توسعه روستایی و گردشگری پایدار روستایی بدون مشارکت فعال کسانی که تحت تأثیر آن هستند، محقق نمی‌شود و توجه بیشتر به دانش فنی زنان روستایی از طریق کاربردی کردن دانش آنان و افزایش اعتبارات مربوط به آموزش و حرفه‌آموزی آن‌ها در زمینه‌های گردشگری روستایی و رفع موانع و مشکلات موجود بر سر فعالیت‌های آن‌ها می‌تواند سبب رشد و توسعه فعالیت‌های اقتصادی و مشارکت بیشتر آنان در این فعالیت شود.

با توجه به مصاحبه‌هایی که با مردم محلی در روستاهای مورد نظر (کنگ، ازغد و نغندر) انجام شد، مشکلات زنان در زمینه توسعه فعالیت گردشگری به شرح زیر است: عدم حمایت دولت از فعالیت زنان در زمینه توسعه فعالیت‌های گردشگری؛ نبود تسهیلات و اعتبارات مانند دادن وام جهت توسعه گردشگری؛ نبود امکانات و زیرساخت‌های لازم مانند: شبکه آبرسانی بسیار ضعیف، عدم دسترسی به اینترنت، راه‌های ارتباطی ناقص، لذا پیشنهاد می‌شود:

- ارائه اعتبارات و تسهیلات به زنان روستایی فعال در زمینه توسعه گردشگری؛
- ارائه آموزش‌های لازم به شیوه کارگاهی و کار گروهی و افزایش اعتبارات مربوط؛
- بیمه کردن زنان روستایی شاغل در فعالیت‌های گردشگری با هدف توانمندسازی اجتماعات روستایی.

۷- مراجع

- احسانی‌فر، تهمینه؛ شاه مرادی، مهنا؛ مرادیان، پریسا؛ رستمی قبادی، فرحناز؛ فرحمند، کامبخش، (۱۳۹۷)، «از دارنده‌های توسعه کارآفرینی زنان روستایی (مورد مطالعه: زنان کارآفرین شهرستان لاهیجان)»، مقاله ۷، دوره ۵، شماره ۱، شماره پیاپی ۵، بهار، صفحه ۹۳-۱۰۶.
- احمدی، نهال؛ باغبان، ایران؛ فاتحی‌زاده، مریم‌السادات، (۱۳۸۶)، کسب‌وکار خانگی: راهی به سوی خوداشتغالی زنان و کارآفرینی در خانه، مرکز اطلاعات و آمار شورای فرهنگی - اجتماعی زنان.
- بوزرجمهری، خدیجه و همکاران، (۱۳۹۳)، «نقش دانش بومی زنان روستایی در دستیابی گردشگری پایدار روستایی (مطالعه موردی: روستاهای بخش زیر خان نیشابور)».

- «تعداد جمعیت و خانوار به تفکیک تقسیمات کشوری براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵» (اکسل)، درگاه ملی آمار.
- حاجی نژاد، علی؛ پایدار، ابوذر؛ باقری، فاطمه؛ عبدی، ناصر، (۱۳۹۳)، تدوین برنامه راهبردی توسعه گردشگری روستایی ایران، زمستان، شماره ۸، مجله علمی - ترویجی، صفحه از ۱۱۱ تا ۱۳۶.
- خسروی، زهره، (۱۳۹۷)، کنگ؛ هزاران ساله‌ای در خراسان، بازدید از روستای کنگ؛ روستاگردی در خراسان رضوی، ۲۹ مرداد ۱۳۹۷.
- خسروی پور، بهمن، فروشانی، ناهید، (۱۳۸۷)، «ضرورت و اهمیت مشارکت زن‌های روستایی در برنامه‌های ترویجی»، مجله کار و جامعه، ش ۱۰۴-۱۰۵، صص ۷۲-۸۱.
- دادورخانی، فضیله، (۱۳۸۵)، «توسعه روستایی و چالش‌های اشتغال زنان»، پژوهش‌های جغرافیایی، بهار، دوره ۳۸، شماره ۵۵؛ از صفحه ۱۷۱ تا صفحه ۱۸۸.
- دخیلی کهنمویی، جواد (۱۳۸۲)، «بررسی راهکارهای توسعه توریسم در آذربایجان شرقی»، پایان‌نامه برای اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز.
- رضوانی، محمدرضا، صفایی، جواد، (۱۳۸۷)، توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول، تهران.
- رنجبر، محبوبه؛ نیرومند، پوراندخت؛ فراهانی، فاطمه، (۱۳۹۲)، شناسایی عوامل و شیوه‌های مؤثر در توانمندسازی زنان و اشتغال آنان در روابط عمومی، شبکه اطلاع‌رسانی روابط عمومی ایران (شارا)، یکشنبه ۱۴ مهر ۱۳۹۲، کد خبر: ۵۷۷۹.
- رنجبری، مریم؛ استعلاجی، علیرضا، (۱۳۹۶)، بررسی نقش گردشگری در توسعه کارآفرینی زنان روستایی مطالعه موردی (روستای شیب دراز و برکه خلف)، مقاله ۷، دوره ۴، شماره ۳ - شماره پیاپی ۱۳، بهار، صفحه ۹۷-۱۱۲.
- روشن‌نیا، داود؛ خادمی، رقیه؛ کردی، لیلا؛ صلحی فام اصل، ژیللا، (۱۳۹۴)، بررسی نقش زنان روستایی در توسعه و موانع و محدودیت‌های آن، ماهنامه اجتماعی، اقتصادی و علمی و فرهنگی کار جامعه، شماره ۱۹۰، اسفند، صص ۸۲-۹۸.
- زارعی کلات، مهدی، (۱۳۹۱)، تأثیر منابع و جاذبه‌های گردشگری روستاهای با قدمت در جذب گردشگر مطالعه موردی: روستای کنگ در شهرستان طرنبه و شاندیز، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده ادبیات، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- سجادی، اشرف؛ احمدی، فاطمه، (۱۳۹۲)، ارزیابی اثرات گردشگری روستایی شهرستان فومن از دیدگاه جامعه روستایی، مقاله ۷، دوره ۸، شماره ۲۳، پاییز، صفحه ۱۵۵-۱۷۵.
- صادق‌نژاد، گلریز، (۱۳۹۲)، طراحی دریای آزاده باز و بسته شنونده قیچی سان برای اسکان موقت در ایران معاصر (نمونه: طراحی الگوی اسکان موقت برای روستای ازغد خراسان رضوی)، دانشکده هنر و معماری، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- صالحین، شهرزاد، (۱۳۸۲)، «نحوه صرف وقت زنان روستایی»، فصلنامه پژوهش زنان، دوره ۱، شماره ۷.
- صیدایی، اسکندر؛ صادقی، حجت‌الله، (۱۳۹۳). کارآفرینی و برنامه‌ریزی توسعه روستایی، اصفهان: انتشارات شاخص ویژه.

- طالب، مهدی، میرزایی، حسین، بخشی زاده، حسن، (۱۳۸۹)، «برنامه‌ریزی تعاملی گردشگری روستایی با رهیافت ارزیابی مشارکتی روستایی مورد مطالعه: روستای وکیل آباد سردابه». فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۲، (۷)، صص ۱۹-۳۴.
- علی‌قلی زاده فیروزجایی، مصطفی؛ رمضان زاده لسیوئی، مهدی، (۱۳۸۹)، نگرش و گرایش جامعه‌میزبان به توسعه گردشگری در نواحی روستایی نمونه موردی دهستان گیجن شهرستان تنکابن، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۱، صص ۳۵-۴۸.
- قاسمی خوزانی، محمد؛ علیزاده، زینب، (۱۳۹۳)، تدوین راهبردهای توسعه گردشگری (نمونه موردی: روستای هدف گردشگری کنگ)، اولین کنفرانس ملی جغرافیا، گردشگری، منابع طبیعی و توسعه پایدار.
- قاسمی، مریم؛ کامرانی فر، حدیث؛ حیاتی، سلمان، (۱۳۹۴)، شناسایی راهبردهای مطلوب توسعه گردشگری فرهنگی در نواحی روستایی با تلفیق مدل‌های برنامه‌ریزی راهبردی و شبکه عصبی مصنوعی، پژوهش‌های روستایی، دوره ۶، شماره ۳، پاییز، صص ۵۹۲-۵۶۷.
- غضنفر پور، حسین؛ کمانداری، محسن، (۱۳۹۳)، جغرافیای گردشگری با تاکید بر گردشگری شهری، انتشارات نور علم، چاپ اول.
- غیان، منصور؛ خانی، فضیله؛ بقایی، لیلا، (۱۳۹۰)، «ارزیابی فضای کارآفرینی در گردشگری روستایی (مطالعه موردی: منطقه اورمان)»، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، ۲ (۳)، ۱۲۶-۱۰۱.
- منفرد، فردین؛ رومیانی، احمد، (۱۳۹۱)، تحلیل الگوهای فضایی برای گذران اوقات فراغت، دومین همایش ملی راهکارهای توسعه اقتصادی با محوریت برنامه‌ریزی منطقه‌ای، دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی سنندج.
- نتایج سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۸۵، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵، درگاه آمار ملی.
- نقدی، رضا، (۱۳۹۴)، گذری به نغندر مشهد، نوشته شده در پنجشنبه بیست و دوم مرداد ۱۳۹۴ ساعت ۱۱:۹.
- هاشمیان، عاطفه، (۱۳۸۵)، شناخت بافت روستای ازغد، پروژه درست روستا یک، کارشناسی معماری، دانشگاه فردوسی مشهد.
- یاسوری، مجید؛ وطن‌خواه کلورزی، ژیللا، (۱۳۹۴)، نقش گردشگری در توسعه کارآفرینی زنان روستایی (دهستان گوراب پس شهرستان فومن)، مطالعات جغرافیایی مناطق خشک: تابستان، دوره ۵، شماره ۲۰؛ از صفحه ۴۶ تا صفحه ۵۹.
- یعقوب‌زاده، رحیم؛ حجازی، نگین؛ شفاعتی، اسماعیل، (۱۳۹۳)، اقتصاد گردشگری و رشد رقابت‌پذیری آن، انتشارات جهاد دانشگاهی، چاپ اول.

- Armstrong, Elisabeth (۲۰۰۱), "Contingency Plans for the Feminist Revolution". Science and Society, Vol. ۶۵, No. ۱.
- Devesa, M., Laguna, M., & Palacios, A. (۲۰۱۰). The role of motivation in visitor satisfaction: Empirical evidence in rural tourism. Tourism Management, ۳۱(۴), ۵۴۷-۵۵۲.
- Kheiri, J., & Nasihatkon, B. (۲۰۱۶). The effects of rural tourism on sustainable livelihoods (Case study: Lavij rural, Iran). Modern Applied Science, ۱۰(۱۰), ۱۰.
- Lshgarara, F., Roshani, N., & Omid, Najafabadi, M. (۲۰۱۱). Women and development in third world. New York: Routledge.

- Su, B.(۲۰۱۲) rural tourism in chine international journal of tourism management. ۳۲ (۶) pp ۱۴۳۸-۱۴۴۱.